

Uluslararası Sosyal
Bilimler Akademisi
Dergisi (USBAD)

International Journal of
Social Sciences
Academy (IJSA)

Yıl 8, Year 8, Sayı 21, Issue 21, Mart 2026, March 2026

e issn: 2687-2641

Özgünlük kontrolü

Authenticity process

DOI: 1802327

Makale türü: Araştırma
makalesi

Article type: Research
article

Geliş tarihi 13.10.2025

Submitted date

Kabul tarihi 22.01.2026

Accepted date

Elektronik yayın tarihi 20.03.2026

Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Coşkun Sönmez, H., & Aygün, D. (2026). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programındaki Bilişsel Stratejilerin 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Etkinliklerine Yansıması. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi /International Journal of Social Sciences Academy*, 8(21), 224-248.

2024 TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ ORTAOKUL TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ BİLİŞSEL STRATEJİLERİN 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABI ETKİNLİKLERİNE YANSIMASI

Hatice COŞKUN SÖNMEZ¹, Dilal AYGÜN²

Öz

Bilişsel stratejiler, öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmeyi ve metinlerle kurdukları anlam ilişkilerini derinleştirmeyi amaçlayan temel yapılardır. Bu çalışma, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda tanımlanan bilişsel stratejilerin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabı etkinliklerine hangi düzeyde ve nasıl yansıtıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma

¹ Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, haticecoskun@yyu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-0453-8700

²Yüksek lisans öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, dilal.aygun21@gmail.com, Orcid: 0009-0008-7350-912X

yaklaşımına göre yapılandırılmış ve veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Çalışmanın materyalini ders kitabındaki toplam 284 etkinlik oluşturmaktadır. Etkinlikler, bilişsel stratejiler açısından sistematik biçimde analiz edilmiştir. Her bir etkinlikte öne çıkan stratejiler belirlenmiş ve veriler betimsel içerik analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Kodlayıcı güvenilirliği çalışmalarıyla analizlerin tutarlılığı sağlanmıştır. Elde edilen bulgular, 5. sınıf Türkçe ders kitabı etkinliklerinde özellikle “bilgileri organize etme”, “metin yapılarını analiz etme” ve “çıkarm yapma” bilişsel stratejilerine ağırlık verildiğini; buna karşılık “soru sorma”, “özetleme” ve “yaratıcı düşünme”yi destekleyen bilişsel stratejilere sınırlı düzeyde yer verildiğini göstermektedir. Bu sonuçlar, ders kitabı etkinliklerinin bilişsel stratejiler bakımından daha dengeli, bütüncül ve gelişimsel bir anlayışla yeniden yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Öğretim programının uygulama sürecinde bilişsel stratejileri çeşitlendiren, üst düzey düşünmeyi destekleyen ve öğrencilerin aktif katılımını artırmayı hedefleyen etkinlik tasarımlarına ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Maarif Modeli, Bilişsel Stratejiler, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, Etkinlik Analizi.

The Reflection of Cognitive Strategiesin the 2024 Turkish Century Eduaction Model Middle School Turkish Language Curriculum on the Activities of the 5th Grade Turkish Language Textbook

Abstract

Cognitive strategies are fundamental tools that aim to enhance students' thinking skills and deepen the meaning they construct through their interactions with texts. This study examines how and to what extent the cognitive strategies defined in the 2024 Turkish Century Education Model Middle School Turkish Language Curriculum are reflected in the activities of the 5th grade Turkish coursebook published by the Ministry of National Education. The research was designed using a qualitative approach, and the data were collected through document analysis. The study material consists of 284 activities included in the coursebook. These activities were systematically analyzed in terms of cognitive strategies; the prominent strategy or strategies in each activity were identified,

and the data were interpreted using descriptive analysis techniques. The reliability of the analyses was ensured through coder agreement procedures. The findings indicate that the coursebook activities predominantly emphasize the cognitive strategies of “organizing information,” “analyzing text structures,” and “making inferences.” In contrast, the strategies that support “questioning,” “summarizing,” and “creative thinking” are incorporated to a limited extent. These results suggest that the design of coursebook activities should adopt a more balanced, holistic, and developmental approach in terms of cognitive strategies. During the implementation process of the curriculum, emphasis should be placed on activity designs that diversify cognitive strategies, support higher-order thinking, and aim to increase the active participation of students.

Keywords: Education Model, Cognitive Strategies, 5th Grade Turkish Coursebook, Activity Analysis.

GİRİŞ

Toplumların içinden geçmekte olduğu değişim ve dönüşüm, bireylerin de yaşam alışkanlıklarına, beklentilerine ve ihtiyaçlarına yön vermektedir. Bireylerin değişimlere ayak uydurmalarının sağlanması ihtiyacı eğitim-öğretim süreçlerinin de gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Dewey’e (1938) göre eğitim, toplumsal değişim karşısında bireyin uyum kapasitesini geliştiren temel bir mekanizmadır. Bu yönüyle eğitim, sadece bilgi aktaran değil, bireyi toplumsal yaşama hazırlayan bir süreç olarak ele alınmalıdır. Çünkü eğitim, Kılınç ve Yenen’de (2000) de belirtildiği gibi sadece bilgi aktarımını değil, aynı zamanda bireyin sürekli değişen sosyo-kültürel bağlamlara dâhil olabilme kapasitesini desteklemektedir. Bu durumda çağın gerekliliklerine karşılık verebilecek donanımlı bireylerin yetiştirilmesi eğitim sistemlerinin planlı, bütüncül ve amaca yönelik bir yaklaşımla yapılandırılmasını kaçınılmaz hâle getirmiştir.

Zamanın gereksinimlerine, temel değerlerine ve belirlenen hedeflere uygun şekilde tasarlanmış bir öğretim programı, bireyin içinde bulunduğu çağa uyum sağlamasını ve toplumun istenilen doğrultuda yönlendirilmesini güvence altına almak açısından büyük önem

taşımaktadır (Kayman & Elkatmış, 2024). Öğretim programları belirlenen amaçlara göre öğrenme yaşantılarını düzenleyerek bu süreci değerlendirme boyutuyla bütünleştiren bir yapı olarak ele alınmalıdır (Tyler, 1949). Günümüz eğitim anlayışları öğrencinin sadece bilgiyi almasını değil, aynı zamanda bu bilgiyi içselleştirerek anlamlı ve kullanılabilir yeteneklere dönüştürmesini amaçlamaktadır. Bu anlayış öğrencinin öğrenme sürecinde aktif rol aldığı ve bilgiyi yapılandırarak anlamlandığı yapılandırmacı öğrenme yaklaşımlarıyla örtüşmektedir (Bruner, 1960). Bu çerçevede, öğretim programları sadece bilgi aktarımına odaklanmakla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda öğrencilerin kazandıkları bilgileri farklı olay ve durumlarda uygulayabilmelerine imkân verecek şekilde düzenlenmektedir (Çağ, 2024). Türkiye’de de eğitim sistemleri küresel ölçekteki değişim ve dönüşümlere duyarsız kalmamış, belirli aralıklarla öğretim programlarında değişime gidilerek güncellemeler yapılmıştır. Bu güncellemeler ile eğitim sisteminin çağın gerekliliklerine uyum sağlayabilmesi ve belirlenen eğitim hedeflerine daha hızlı ve verimli biçimde ulaşabilmesi amaçlanmıştır. Eğitim sisteminin önemli yapı taşlarından biri Türkçe Dersi Öğretim Programı da süreçte önemli bir yer edinmiştir (Memiş & Kalyoncu, 2024). Bu doğrultuda, 2024 yılı Mayıs ayında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) benimsenmiş ve öğretim programlarında kapsamlı bir reform gerçekleştirilmiştir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM), eğitim sisteminin ulusal değerler doğrultusunda şekillendirilmesi anlayışıyla oluşturulmuş bir eğitim düzenidir (Türk Eğitim Derneği, 2024). TYMM’nin öğrenciyi öğrenme sürecinde edilgen bir alıcıdan ziyade, öğrenmeyi yöneten ve anlamlandıran bir özne olarak konumlandırması Vygotsky’nin (1978) sosyal etkileşim ve yapılandırılmış öğrenme süreçlerini merkeze alan öğrenme kuramıyla örtüşmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı, TYMM ile eğitimin bütüncül bir yaklaşımla yeniden yapılandırılmasını ve öğrencilerin değişen toplumsal ihtiyaçlara uyum sağlayabilecek yeterliklerle donatılmasını amaçlamaktadır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yapılan değişiklikler, öğrencilerin metinlerle kurduğu etkileşimi yüzeysel düzeyden çıkararak anlam

oluşturma temelli daha derinlemesine bir bilişsel sürece yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Anlam oluşturma temelli bu yaklaşım öğrenenin bilgiyi pasif biçimde almadığı; önceki bilgileriyle ilişkilendirerek yapılandırdığı yapılandırmacı öğrenme kuramına (Bruner, 1960; Vygotsky, 1978) dayanmaktadır. Bu kapsamda, Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, öğrencilerin dinleme/izleme, okuma ve yazma becerilerinin her birinde bağımsız olarak kullanmaları beklenen bilişsel ve üst bilişsel stratejiler tanımlanmıştır. Dinleme/izleme ve okuma becerilerine ilişkin olarak kazandırılması hedeflenen bu stratejiler “anlama stratejileri” olarak adlandırılmakta olup, öğretimi temalarda yer alış sırasına göre ilgili beceri alanı içinde planlanmakta ve kademeli olarak öğrencilere stratejileri kullanma becerisi kazandırılmaktadır. Okuma, dinleme/izleme ve yazma becerilerine yönelik yöntem ve tekniklerin belirlenmesi ve uygulanması her bir öğrenme kazanımının gerektirdiği pedagojik çerçeveye uygun şekilde gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Bu bütünlük yaklaşım, öğrencilerin bilişsel süreçlerini sistematik olarak geliştirmeyi ve öğrenme sorumluluğunu aşamalı biçimde onlara aktararak bağımsız öğrenme yetilerini güçlendirmeyi hedeflemektedir (MEB, 2024). Öğrenme sorumluluğunun kademeli olarak öğrenciye devredilmesi strateji öğretiminin temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmektedir (Pressley, 2002). Bu bağlamda öğrencilerin eleştirel düşünme yetilerini geliştirmeleri, metni yapısal ve içeriksel açıdan irdeleyebilmeleri, çok yönlü değerlendirmeler gerçekleştirebilmeleri ve metinle etkileşim süreçlerinde aktif bir rol üstlenmeleri temel öğrenme hedefleri arasında yer almaktadır.

Bilişsel stratejiler öğrenenin bilgi işleme sürecinde bilgiyi seçme, organize etme, bütünleştirme ve uzun süreli belleğe aktarma gibi zihinsel süreçleri bilinçli biçimde yönetmesine olanak tanıyan üst düzey öğrenme araçlarıdır. Weinstein ve Mayer'e (1996) göre bu stratejiler, bilgi işleme kuramı çerçevesinde öğrenenin zihinsel etkinliğini düzenleyen ve öğrenmeyi bilinçli hâle getiren mekanizmalar olarak ele alınmaktadır. Bilişsel stratejiler, yeni bilgiyi önceki bilişsel yapılarla ilişkilendirerek anlamlı öğrenmeyi desteklemekte öğrenenin bilgiyi analiz etmesini,

yapılandırmasını, dönüştürmesini ve problem çözme süreçlerinde etkili biçimde kullanmasını sağlamaktadır.

Bu stratejiler; ön bilgileri harekete geçirme, tahmin etme, görselleştirme, çıkarım yapma, bilgileri sınıflandırma, metin yapısını analiz etme, soru sorma ve özetleme gibi anlama odaklı teknikleri kapsamaktadır. Ayrıca planlama, metin (taslak) oluşturma, gözden geçirme ve paylaşma gibi bilişsel süreçler de bu stratejiler kapsamında ele alınmaktadır (MEB, 2024). Bu stratejilerin öğretim sürecine dâhil edilmesi, öğrencinin öğrenme sürecini bilinçli biçimde izlemesini ve yönlendirmesini sağlayan strateji temelli öğretim yaklaşımıyla ilişkilendirilmektedir (Pressley, 2002). Bu yönüyle bilişsel stratejiler yalnızca okuma sürecine değil yazma ve dinleme/izleme becerilerinin gelişimine de bütüncül biçimde katkı sağlamaktadır (Akyol, 2019). Yeni Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, bilişsel stratejiler yalnızca teorik düzeyde sunulmakla kalmamakta aynı zamanda ders kitabı etkinlikleri aracılığıyla uygulamaya dönük biçimde somutlaştırılmaktadır. Bu nedenle öğretim programı ile ders materyallerinin içeriksel düzeyde incelenmesi bilişsel stratejilerin öğrenci öğrenmelerine olan katkısının değerlendirilmesi açısından bir gereklilik hâline gelmektedir. Akyol (2019), ders kitabı etkinliklerinin öğretim programında öngörülen bilişsel stratejileri ne ölçüde yansıttığının, programın uygulamadaki işlevselliğinin belirlenmesi açısından önemli bir gösterge olduğunu belirtmektedir.

Bu çerçevede bilişsel stratejilerin öğrenci öğrenmelerine katkısını değerlendirmek amacıyla yapılan araştırmalar konunun farklı boyutlarını ele almaktadır. 2024 yılında hazırlanmış program üzerine ayrıntılı çalışmalara rastlanmamakla birlikte literatürde son iki (2019 ve 2024) programı inceleyen ve birbiriyle karşılaştırmalı olarak ele alan sınırlı sayıda araştırma olduğu görülmektedir. Kaya ve Aydın (2024) ile Memiş ve Kalyoncu (2024), çalışmalarında son iki öğretim programını genel hatlarıyla karşılaştırmalı olarak değerlendirmiştir. Aktaş ve Eş (2024) ise son iki programı okuma becerisi açısından karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Can ve Kardaş (2024) çalışmasında 2024 Türkçe Dersi

Öğretim Programını bilişsel ve üstbilişsel stratejiler açısından incelemiştir. Ayrıca Çağ (2024), 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki dinleme/izleme öğrenme çıktılarının programdaki öğrenme çıktılarının uygulama ortamını oluşturan Türkçe ders kitaplarındaki görünümelerini incelemiştir. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki bilişsel stratejilerin 5. sınıf Türkçe ders kitabı etkinliklerine yansımaları inceleyen bir araştırmaya literatürde rastlanmamıştır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda tanımlanan bilişsel stratejilerin, programa göre hazırlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklere hangi düzeyde ve nasıl yansıtıldığını ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

2024 Türkçe Öğretim Programı'nda tanımlanan bilişsel stratejilerin 5. sınıf Türkçe ders kitabı etkinliklerine hangi düzeyde ve nasıl yansıtıldığını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar, bireylerin ya da materyallerin doğal bağlamları içinde derinlemesine incelenmesine olanak tanıyan ve anlamaya odaklanan araştırma desenleri olarak tanımlanmaktadır (Creswell, 2013).

Bu araştırmada, doğrudan ders kitabı etkinliklerinin incelenmesi hedeflendiğinden nitel araştırma yöntemi veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi tercih edilmiştir. Dokümanlar incelenen durumla ilgili betimsel bir tablo sunması açısından önemlidir.

Çalışma Materyali

Bu araştırmanın çalışma materyalini, 2024 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan etkinlikler oluşturmaktadır. 5. sınıf Türkçe ders kitabı altı temadan oluşmaktadır. Bu

temalarda yer alan toplam 284 etkinlik incelenmiş ve bu etkinlikler bilişsel stratejilerin hangi ölçüde ve nasıl yansıtıldığını ortaya koymak amacıyla değerlendirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri Toplama

Araştırmanın verileri, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan doküman incelemesi tekniği ile toplanmıştır. Doküman incelemesi; araştırma problemiyle ilişkili yazılı materyallerin belirli ölçütler doğrultusunda incelenmesi, düzenlenmesi ve analiz edilmesi sürecini kapsamaktadır (Bowen, 2009). Bu doğrultuda 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda tanımlanan bilişsel stratejiler esas alınarak, 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan etkinlikler sistematik biçimde incelenmiştir.

Veri Analizi

Bu araştırmada ders kitabındaki etkinliklerden elde edilen veriler öğretim programında önceden tanımlanmış bilişsel stratejiler temel alınarak betimsel içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Betimsel içerik analizi, içerik analizinin bir alt türü olup mevcut verilerin belirlenen kuramsal çerçeve doğrultusunda sınıflandırılmasını ve frekanslar aracılığıyla betimlenmesini amaçlamaktadır (Krippendorff, 2018; Neuendorf, 2017).

Ders kitabındaki etkinlikler, tek bir yönerge altında A, B, C gibi birden fazla alt görev içerecek biçimde yapılandırılmış olup bu alt görevlerin her biri öğrencilerin farklı düzeylerde bilişsel uygulama yapmasına imkân tanıyan bağımsız bir analiz birimi olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda analiz sürecinde her bir alt görev ayrı ayrı incelenmiş ve her görevde baskın olan bilişsel strateji belirlenerek etkinliklerde hangi stratejilerin ağırlık kazandığı ayrıntılı biçimde ortaya konulmuştur. Bu yaklaşım etkinliklerin bilişsel stratejiler temelinde daha katmanlı ve hassas biçimde sınıflandırılmasına olanak tanımıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Bu çalışmada geçerlik çalışmaları kapsamında doğru ve gerçek bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Çalışma süreci var olduğu şekliyle açıkça ifade edilmeye çalışılmış ve konu ile ilgili uzman görüşlerine başvurulmuştur.

Veri analizi sürecinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla kodlayıcı güvenilirliğine bakılmıştır. Nitel araştırmalarda kodlayıcılar arası tutarlılığın belirlenmesi analiz sonuçlarının güvenilirliği açısından temel ölçütlerden biri olarak kabul edilmektedir (Miles & Huberman, 2014). Kodlama sürecinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla veriler iki bağımsız araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Daha sonra bir araya gelinerek kodlamalar karşılaştırılmış benzeyen ve farklılaşan yönler tespit edilmiştir. Araştırmacılar arasında uyum yakalanamayan çok az kodlama olduğundan bu veriler yeniden analiz edilmiş ve fikir birliği sağlanmıştır. Analiz sürecinin tamamında uzman desteği alınmış veri analizi gözden geçirilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde öğretim programında belirtilen bilişsel stratejilere hangi ölçüde yer verildiğine ilişkin bulgular sunulmaktadır. Bulgular her tema için ayrı olarak verilmiş, tablolarda ilgili stratejilerin frekans ve yüzde değerleri gösterilmiştir. Etkinliklerdeki bilişsel stratejiler MEB (2024) Türkçe Dersi Öğretim Programı temel alınarak sınıflandırılmıştır. Her etkinlikte yer alan alt görevler bağımsız bir birim olarak değerlendirilmiş ve her birinde baskın olan bilişsel strateji esas alınarak kodlama yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda, birinci temada yer alan bilişsel stratejilerin frekans ve yüzde dağılımları sunulmaktadır.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programındaki
Bilişsel Stratejilerin 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Etkinliklerine Yansıması

Tablo 1

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının 1. Temasındaki Etkinliklerde Yer Alan Bilişsel Stratejiler

Bilişsel Strateji	Frekans (f)	Yüzde (%)
Soru Sorma	1	1.30
Tahmin Etme	2	2.60
Özetleme	3	3.90
Planlama, Metin Taslağı Oluşturma, Gözden Geçirme, Paylaşma	5	6.49
Görselleştirme	7	9.09
Metin Yapılarını Analiz Etme	7	9.09
Ön Bilgileri Harekete Geçirme	13	16.88
Çıkarım Yapma	16	20.78
Bilgileri Organize Etme	23	29.87

Tablo 1’de görüleceği üzere, 1. Tema kapsamında incelenen etkinliklerde 77 bilişsel strateji tespit edilmiştir. Bu stratejiler içerisinde en fazla yer verilen bilişsel strateji %29,87’lik oranla “bilgileri organize etme” olmuştur. Bunu %20,78 ile “çıkarım yapma” ve %16,88 ile “ön bilgileri harekete geçirme” stratejileri izlemiştir. En az yer verilen strateji ise %1,30 oranıyla “soru sorma”dır. Bunun yanında “tahmin etme”, “özetleme” ve “planlama, metin taslağı oluşturma, gözden geçirme, paylaşma” stratejilerine de daha sınırlı biçimde yer verildiği görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki 2. temada yer alan etkinliklere ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 2

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının 2. Temasındaki Etkinliklerde Yer Alan Bilişsel Stratejiler

Bilişsel Strateji	Frekans (f)	Yüzde (%)
Soru Sorma	1	%1,4
Tahmin Etme	3	%4,1

Özetleme	3	%4,1
Ön Bilgileri Harekete Geçirme	6	%8,2
Görselleştirme	8	%11,0
Planlama, Metin Taslağı Oluşturma,	8	%11,0
Gözden Geçirme, Paylaşma		
Metin Yapılarını Analiz Etme	9	%12,3
Çıkarım Yapma	12	%16,4
Bilgileri Organize Etme	15	%20,5

Tablo 2’de görüleceği üzere, 2. tema kapsamında incelenen etkinliklerde 65 bilişsel strateji tespit edilmiştir. Bu stratejilerden en fazla vurgulananın “bilgileri organize etme” (%20,5) olduğu görülmektedir. Bu stratejiyi sırasıyla “çıkarım yapma” (%16,4), “metin yapılarını analiz etme” (%12,3), “görselleştirme” ve “planlama, metin taslağı oluşturma, gözden geçirme, paylaşma” stratejileri (%11,0) izlemektedir. “Ön bilgileri harekete geçirme” stratejisine %8,2 oranında yer verilirken “tahmin etme” ve “özetleme” stratejileri %4,1 oranında kullanılmıştır. “soru sorma” ise yalnızca bir etkinlikte kullanılarak %1,4 ile en az yer verilen strateji olmuştur.

Aşağıdaki tabloda 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki 3. temada yer alan etkinliklere ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 3

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının 3. Temasındaki Etkinliklerde Yer Alan Bilişsel Stratejiler

Bilişsel Strateji	Frekans (f)	Yüzde (%)
Soru Sorma	0	0,00%
Tahmin Etme	4	4,26%
Özetleme	4	4,26%
Görselleştirme	6	6,38%
Planlama, Metin Taslağı Oluşturma,	7	7,45%
Gözden Geçirme, Paylaşma		
Bilgileri Organize Etme	14	14,89%
Ön Bilgileri Harekete Geçirme	17	18,09%

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programındaki
Bilişsel Stratejilerin 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Etkinliklerine Yansıması

Çıkarım Yapma	20	21,28%
Metin Yapılarını Analiz Etme	22	23,40%

Tablo 3'te görüleceği üzere, 3. tema kapsamında incelenen etkinliklerde 94 adet bilişsel strateji tespit edilmiştir. Bu temada, en fazla kullanılan bilişsel stratejinin “metin yapılarını analiz etme” (%23,40) olduğunu göstermektedir. Bunu “çıkarım yapma” (%21,28) ve “ön bilgileri harekete geçirme” (%18,09) stratejileri izlemektedir. “Görselleştirme” (%6,38), “planlama ve yazma süreci” (%7,45), “tahmin etme” (%4,26) ve “özetleme” (%4,26) gibi stratejiler ise daha sınırlı yer bulmuştur. Buna karşılık, “soru sorma” stratejisinin hiç yer almaması (%0,00) dikkat çekicidir.

Aşağıdaki tabloda 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki 4. temada yer alan etkinliklere ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 4

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının 4. Temasındaki Etkinliklerde Yer Alan Bilişsel Stratejiler

Bilişsel Strateji	Frekans (f)	Yüzde (%)
Soru Sorma	2	2,08%
Özetleme	3	3,12%
Tahmin Etme	6	6,25%
Görselleştirme	7	7,29%
Planlama, Metin Taslağı Oluşturma, Gözden Geçirme, Paylaşma	8	8,33%
Bilgileri Organize Etme	10	10,42%
Ön Bilgileri Harekete Geçirme	10	10,42%
Çıkarım Yapma	24	25,00%
Metin Yapılarını Analiz Etme	26	27,08%

Tablo 4'te görüleceği üzere, 4. tema kapsamında incelenen etkinliklerde 96 adet bilişsel strateji tespit edilmiştir. En fazla kullanılan bilişsel

stratejinin %27,08 oranıyla “metin yapılarını analiz etme” olduğu görülmektedir. Bunu %25,00 ile “çıkarım yapma” ve %10,42 ile hem “ön bilgileri harekete geçirme” hem de “bilgileri organize etme” stratejileri takip etmektedir. “Planlama, metin taslağı oluşturma, gözden geçirme, paylaşma” %8,33, “görselleştirme” %7,29 ve “tahmin etme” %6,25 oranında yer almıştır. “Özetleme stratejisi” %3,12 gibi düşük bir oranla temsil edilirken, “soru sorma” stratejisinin yalnızca %2,08 oranında yer alması dikkat çekicidir.

Aşağıdaki tabloda 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki 5. temada yer alan etkinliklere ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 5

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının 5. Temasındaki Etkinliklerde Yer Alan Bilişsel Stratejiler

Bilişsel Strateji	Frekans (f)	Yüzde (%)
Özetleme	3	3,30
Planlama, Metin Taslağı Oluşturma, Gözden Geçirme, Paylaşma	3	3,30
Tahmin Etme	4	4,40
Görselleştirme	5	5,49
Soru Sorma	6	6,59
Metin Yapılarını Analiz Etme	7	7,69
Ön Bilgileri Harekete Geçirme	10	10,99
Çıkarım Yapma	23	25,27
Bilgileri Organize Etme	30	32,97

Tablo 5’te görüleceği üzere, 5. tema kapsamında incelenen etkinliklerde 91 adet bilişsel strateji tespit edilmiştir. Bu tabloya göre yüksek kullanım oranına sahip strateji %32,97 ile “bilgileri organize etme”dir. Bu durum etkinliklerde bilgi yönetimi ve düzenlemede bu stratejiye daha fazla yer verildiğini göstermektedir. Bunu %25,27 ile “çıkarım yapma” stratejisi takip etmektedir; bu da analiz ve yorumlama süreçlerinin önemli

olduğunu ortaya koymaktadır. “Ön bilgileri harekete geçirme” stratejisi %10,99 oranıyla anlamlı bir kullanım düzeyine sahiptir. Orta düzeyde tercih edilen stratejiler arasında “metin yapılarını analiz etme” (%7,69), “soru sorma” (%6,59), “görselleştirme” (%5,49) ve “tahmin etme” (%4,40) yer almaktadır. En düşük kullanım oranları ise %3,30 ile “özetleme” ve “planlama, metin taslağı oluşturma, gözden geçirme, paylaşma” stratejilerine aittir.

Aşağıdaki tabloda 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki 6. temada yer alan etkinliklere ilişkin bulgular yer almaktadır.

Tablo 6

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının 6. Temasındaki Etkinliklerde Yer Alan Bilişsel Stratejiler

Bilişsel Strateji	Frekans (f)	Yüzde (%)
Soru Sorma	1	1,28
Özetleme	1	1,28
Tahmin Etme	2	2,56
Planlama, Metin Taslağı Oluşturma, Gözden Geçirme, Paylaşma	4	5,13
Görselleştirme	7	8,97
Metin Yapılarını Analiz Etme	7	8,97
Ön Bilgileri Harekete Geçirme	9	11,54
Bilgileri Organize Etme	23	29,49
Çıkarım Yapma	24	30,77

Tablo 6’da görüleceği üzere, 6. tema kapsamında incelenen etkinliklerde toplam 78 bilişsel strateji tespit edilmiştir. Tabloda bilişsel stratejilerin ders kitabında yer alma durumları incelendiğinde, en yüksek oranların %30,77 ile “çıkarım yapma” ve %29,49 ile “bilgileri organize etme” stratejilerine ait olduğu görülmektedir. Orta düzeyde, %11,54 “ön bilgileri harekete geçirme” ile %8,97’şer “görselleştirme” ve “metin yapılarını analiz etme” stratejileri yer almaktadır. Daha düşük yüzdelerle

sahip stratejiler ise %5,13 “planlama, metin taslağı oluşturma, gözden geçirme, paylaşma”, %2,56 “tahmin etme” ve %1,28’şer “soru sorma” ile “özetleme” olarak belirlenmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

2024 Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan bilişsel stratejilerin 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki tema etkinliklerinde hangi ölçüde yer aldığını ortaya koyan bu çalışmada ulaşılan sonuçlara göre tema etkinliklerinde en çok “bilgiyi organize etme” ve “çıkarım yapma” becerilerini geliştirmeye yönelik stratejilere ağırlık verilmiştir. Bu iki stratejinin kullanım oranlarının çoğu temada %20 ile %33 arasında değişmesi, bilgi yapılandırma, anlam kurma ve yorumlama süreçlerine verilen önemi açıkça ortaya koymaktadır. Buna karşın, eleştirel düşünme ve yaratıcı sorgulama becerilerini destekleyen stratejilere görece daha az yer verilmiştir. “Ön bilgileri harekete geçirme” stratejisinin ise orta düzeyde (%10–17 aralığında) kullanıldığı, öğrencilerin mevcut bilgilerini aktif hale getirerek yeni öğrenmelere zemin hazırladığı görülmektedir.

“Metin yapılarını analiz etme” ve “görselleştirme” stratejileri genellikle orta düzeyde yer almakla birlikte bazı temalarda %20’nin üzerinde kullanılmıştır. Bu durum metinlerin yapısal çözümlemesi ve zihinsel canlandırmalar yoluyla anlamlandırmanın etkinliklerde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Ayrıca “tahmin etme”, “soru sorma” ve “özetleme” gibi anlam kurmaya katkı sağlayan stratejilerin düşük oranlarda yer alması bu alanların öğretim sürecinde yeterince desteklenmediğini ortaya koymaktadır. Özellikle “soru sorma” stratejisinin bazı temalarda %1’in altında veya hiç yer almaması eleştirel sorgulama ve üst düzey düşünme becerilerinin etkinliklerde yeterince desteklenmediğini göstermektedir. Bu durum öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeyi hedefleyen bazı stratejilerin yeterince vurgulanmadığını ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın bazı bilişsel süreçleri güçlü biçimde desteklerken diğerlerini görece geri planda

bıraktığını göstermektedir. Bu durum Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında akademik düşünmenin analiz, sorgulama, çıkarım yapma ve zihinsel düzenleme gibi üst düzey bilişsel süreçler üzerinden yapılandırıldığını belirten Başbayrak ve Karakaş'ın (2024) değerlendirmeleriyle birlikte ele alındığında, bilişsel stratejilerin programda akademik düşünmenin öğretimsel düzeyde somutlaşmasını sağlayan temel araçlar olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Kardaş ve Can (2024)' da programda "metnin yapısal özelliklerini analiz etme" ve "bilgileri zihinde düzenleme" gibi anlam kurma sürecine doğrudan katkı sağlayan stratejilerin baskın olduğunu, ancak eleştirel düşünmeyle ilişkili "soru sorma" stratejisinin sınırlı düzeyde yer almasının önemli bir eksiklik olduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde Çağ (2024), 5. sınıf Türkçe ders kitabında dinleme/izleme stratejileri açısından "ön bilgileri harekete geçirme ve kullanma" stratejisinin en çok, "görselleştirme" stratejisinin ise en az yer aldığını ayrıca stratejilerin temalar arasında dengeli dağılım göstermediğini belirtmiştir. Deniz (2025), Türkçe ders kitaplarındaki konuşma etkinliklerinin alt düzey bilişsel becerilere anlama, hatırlama, uygulama yoğunlaştığını; üst düzey becerilerde çözümleme, değerlendirme, yaratma daha az yer verildiğini belirtmiştir. Yıldırım'ın (2025) konuşma öğrenme alanına ilişkin bulguları da ders kitaplarında üst düzey bilişsel stratejilerin tutarlı biçimde hedeflenmediğini ortaya koymakta bu durum mevcut araştırmada belirlenen strateji dengesizliklerinin farklı öğrenme alanlarında da gözlemlendiğini göstermektedir. Şahin ve Köseoğlu (2025) ise anlam oluşturabilme basamağında öğrencilerin tahmin yürütme ve çıkarım yapma gibi üst düzey bilişsel becerilerinin hedeflendiğini ancak bazı tema ve kitaplarda öğrenme çıktılarının eksik olmasının bu hedeflerin tutarlı şekilde uygulanmasını engellediğini ifade etmiştir. Kaya ve Aydın (2024), 2024 TDÖP'nin öğrencilerin öğretmen yönlendirmesinden bağımsız olarak kendi başlarına uygun bilişsel stratejiyi belirleyip kullanmalarına olanak sağladığını ve bunun öğrencilerin problem çözme ve öz güven gelişimini desteklediğini vurgulamıştır. Benzer şekilde Karakoç, Öztürk ve Alyaprak (2024), 2024 programında her beceri için kullanılabilecek

bilişsel ve üst bilişsel stratejilerin ve açıklamalarının belirtildiğini açıklamaların yalnızca öğrenci uygulamalarını değil aynı zamanda öğretmenlerin strateji öğretiminde dikkat etmesi gereken noktaları da kapsadığını ifade etmiştir. Bu bulgular ele alınan çalışmada tema etkinliklerinde bilişsel stratejilerin yalnızca öğrenci uygulamalarını değil öğretmen yönlendirmesini ve strateji kullanımını destekleyecek biçimde yapılandırıldığını göstermesi açısından uyumludur. Aktaş ve Turan Eş (2024), 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda okuma atölyelerine yer verilmesini ve bu bağlamda bilişsel ve üst bilişsel stratejilerin kademeli sorumluluk devriyle öğretilmesini, öğrencilerin okuma alışkanlığı ve kültürü kazanmaları açısından önemli bir pedagojik gelişme olarak değerlendirmişlerdir. Afacan ve Bahşi (2025) tarafından Bloom taksonomisine göre yapılan değerlendirme Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 Türkçe Öğretim Programı'nın üst düzey bilişsel süreçlere (analiz, değerlendirme, yaratma) yer verdiğini ancak beceri alanları arasında bu süreçlerin dağılımının farklılaştığını göstermektedir. Bu da programın bilişsel stratejilere yönelik hedeflerinin karmaşık bir yapıda olduğunu ortaya koymaktadır. TYMM çerçevesinde hazırlanan 2024 Türkçe öğretim programının öğretim programı felsefesi ve yapılandırılmış içeriği göz önünde bulundurulduğunda (Yurdakal, 2024), programın bilişsel süreçleri entegre edici bir yaklaşımla düzenlendiği ancak uygulama düzeyindeki strateji dağılımlarının çeşitliliğinin öğrenme çıktılarıyla ilişkilendirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Üstbilişsel stratejilerin öğrenme çıktıları üzerindeki etkisi dikkate alındığında Balcı ve Çağlar'ın (2024) yazma alanında elde ettiği bulgular ders kitabı etkinliklerinde bu stratejilere daha dengeli ve sistematik biçimde yer verilmesi gerektiğini pedagojik açıdan desteklemektedir.

Bu bağlamda, 5. sınıf Türkçe ders kitabında bilişsel stratejilerin kullanım etkinliğini artırmak ve öğrencilerin bilişsel becerilerini daha kapsamlı geliştirmek amacıyla şu önerilerde bulunulabilir:

Soru sorma stratejisi etkinliklerde daha fazla yer almalı öğrencilerin eleştirel düşünme, problem kurma ve çözüm arama becerileri desteklenmelidir. Tahmin etme ve özetleme stratejileri, metin anlama

sürecini derinleştiren araçlar olarak etkinliklere entegre edilmelidir. Görselleştirme stratejisinin aktif kullanımı için öğrencilerin okuduklarını resimleme, grafik çizme veya drama gibi yaratıcı yollarla ifade etmeleri teşvik edilmelidir. Yazma sürecine yönelik metin taslağı oluşturma ve gözden geçirme gibi stratejilere daha fazla yer verilmeli böylece öğrencilerin düşüncelerini düzenleme ve ifade etme becerileri güçlendirilmelidir. Bilişsel stratejilerin dengeli ve sistematik biçimde etkinliklere dâhil edilmesi öğrencilerin çok yönlü düşünme ve anlam oluşturma becerilerinin gelişimine katkı sağlayacaktır.

Bu öneriler doğrultusunda ders kitabı etkinliklerinin çeşitlendirilmesi ve bilişsel strateji kullanımının artırılması, öğrencilerin anlama, sorgulama, çıkarım yapma ve zihinsel canlandırma becerilerinin gelişimini olumlu yönde destekleyecektir. Ayrıca öğretmenlerin uygulama becerilerini geliştirmeye yönelik hizmet içi eğitimlerin yaygınlaştırılması, programın etkin bir şekilde hayata geçirilmesini kolaylaştıracaktır.

KAYNAKÇA

- Afacan Süğümlü, A., & Bahşi, N. (2025). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortaokul Türkçe dersi öğretim programı'nın Bloom taksonomisi'ne göre incelenmesi. *SDU International Journal of Educational Studies*, 12(1), 27–49. <https://doi.org/10.33710/sduijes.1629076>
- Aktaş, E. ,& Eş, A. T. (2024). 2019 ve 2024 ortaokul Türkçe dersi öğretim programlarının okuma becerisi bağlamında karşılaştırılması. *Journal of History School*, 73, 3527–3556.
- Akyol, H. (2019). *Türkçe öğretim yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Balcı, E. & Çağlar, A. N. (2024). Üst Bilişsel Yazma Stratejilerinin İlkokul Öğrencilerinin Yazma Başarılarına ve Yazmaya Karşı Tutumlarına Etkisi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (42), 1-12. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13963101>

- Başbayrak, M., & Karakaş, R. (2025). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bağlamında düşünme ve akademik düşünme kavramları. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, (19), 901–938.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40. <https://doi.org/10.3316/ORJ0902027>
- Bruner, J. S. (1960). The process of education. Harvard University Press.
- Can, F., & Kardaş, M. N. (2024). 2024 examination of Turkish course teaching programmes in terms of cognitive and metacognitive strategies. *İctimaiyat*, 8, Türk Eğitim Sisteminde Değişimler ve Yeni Eğilimler Özel Sayısı, 166–185. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1533868>
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Sage Publications.
- Çağ, H. D. (2025). 2024 ortaokul Türkçe öğretim programındaki dinleme/izleme öğrenme çıktılarının 5. sınıf ders kitabındaki görünüşleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 13(1), 249–265.
- Deniz, G. K. (2025). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki konuşma etkinliklerinin Türkçe dersi öğretim programı çerçevesinde incelenmesi (Yayın No. 951685) [Yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Dewey, J. (1938). *Experience and education*. New York, NY: Macmillan
- Karakoç Öztürk, B., & Alyaprak, A. M. (2024). 2019 ve 2024 ortaokul Türkçe dersi öğretim programlarının eğitim programı öğeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Türkoğlu Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 1122–1158.
- Kaya, M., & Aydın, E. (2024). 2019 Türkçe dersi öğretim programı ile 2024 Türkçe dersi öğretim programının karşılaştırılması. *Harran Maarif Dergisi*, 9(1), 108–146. <https://doi.org/10.22596/hej.1482003>
- Kayman, F. & Elkatmış, V. (2024). 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile 2024 İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programının Karşılaştırılması. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö15), 61-87.
- Kılınç, H. H., & Yenen, E. T. (2020). Öğretim programlarıyla ilgili temel kavramlar. In N. Temur & M. Şengül (Eds.), *Türkçe öğretim programları* (pp. 1–16). Pegem Akademi Yayıncılık.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programındaki
Bilişsel Stratejilerin 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Etkinliklerine Yansıması

- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). SAGE Publications.
- Memiş, M., & Kalyoncu, M. R. (2024). 2024 Türkçe öğretim programı ile 2019 Türkçe öğretim programının karşılaştırmalı incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 12(2), 176–199. <https://doi.org/10.29228/ijla.76352>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2014). *Qualitative data analysis: A methods source book* (3rd ed.). Sage Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2024). *Türkçe 5. sınıf ders kitabı (1. kitap)*. https://tymm.meb.gov.tr/upload/kitap/tegm/turkce_5_1.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2024). *Türkçe 5. sınıf ders kitabı (2. kitap)*. https://tymm.meb.gov.tr/upload/kitap/tegm/turkce_5_2.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı. (t.y.). *MEB Öğretim Programları*. <https://mufredat.meb.gov.tr/>
- Neuendorf, K. A. (2017). *The content analysis guide book* (2nd ed.). SAGE Publications.
- Pressley, M. (2002). Comprehension strategies instruction: A turn-of-the-century status report. In C. C. Block & M. Pressley (Eds.), *Comprehension instruction: Research-based best practices* (pp. 11–27). Guilford Press.
- Şahin, K., & Köseoğlu, E. (2025). İlkokul Türkçe ders kitaplarının 2024 ilkököl Türkçe dersi öğretim programındaki dinleme/izleme becerileri açısından incelenmesi. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches*, 11(56), 70–94.
- Türk Eğitim Derneği. (2024). “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” ortak metni ve taslak öğretim programlarına ilişkin değerlendirmeler. <https://tedmem.org/storage/writes/May2024/jRig4W4mjT6skSOcRARS.pdf>
- Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Weinstein, C. E., & Mayer, R. E. (1986). The teaching of learning strategies. In M. C. Wittrock (Ed.), *Handbook of research on teaching* (3rd ed., pp. 315–327). Macmillan.

- Yıldırım, N. (2025). Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı'nın (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli-2024) konuşma öğrenme alanı bağlamında değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 14(2), 568–586.
- Yurdakal, İ. H. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: 2024 ilköğretim Türkçe dersi öğretim programı'nın (1, 2, 3 ve 4. sınıflar) incelenmesi. *Temel Eğitim*, 6(24), 76–88.

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Amaç

Yeni 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bilişsel stratejiler yalnızca teorik düzeyde sunulmakla kalmamakta, aynı zamanda ders kitabı etkinlikleri aracılığıyla uygulamaya dönük biçimde somutlaştırılmaktadır. Bu bağlamda, öğretim programı ile ders materyallerinin içeriksel düzeyde incelenmesi, bilişsel stratejilerin öğrenci öğrenmelerine olan katkısının değerlendirilmesi açısından önemli bir gereklilik hâline gelmektedir. İlgili literatür incelendiğinde, bilişsel stratejilerin etkinliklere yansımaları inceleyen bir araştırma tespit edilmemiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda tanımlanan bilişsel stratejilerin, programa göre hazırlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklere nasıl yansıdığını ortaya koymaktır.

Yöntem

Bu çalışma, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda tanımlanan bilişsel stratejilerin 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde nasıl ve hangi düzeyde yer aldığını incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemine göre tasarlanmıştır. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın materyalini, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki toplam 284 etkinlik oluşturmaktadır. Etkinlikler bilişsel stratejiler açısından değerlendirilmiş ve betimsel içerik analizi ile çözümlenmiştir. Her etkinlikteki seçenekler ayrı ayrı incelenmiş, öne çıkan stratejiler belirlenmiş ve etkinliklerin hangi stratejilere ağırlık verdiği tespit edilmiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda belirtilen bilişsel stratejilerin farklı düzeylerde yer aldığını göstermektedir. Bulgular temalar bazında incelendiğinde, toplam strateji kullanımının en yüksek olduğu alanların “bilgileri organize etme” ve “çıkarım yapma” olduğu belirlenmiştir. 1. Temada en fazla yer verilen bilişsel strateji %29,87 ile “bilgileri organize etme”dir. 2. Temada “bilgileri organize etme” %20,5 ile öne çıkmıştır. 3. Tema en sık kullanılan strateji %23,40 ile “metin yapılarını analiz etme” olmuştur. 4. Tema etkinliklerinde en çok tercih edilen stratejiler %27,08 ile “metin yapılarını analiz etme” ve %25,00 ile “çıkarım yapma” olarak saptanmıştır. 5. Temada ise %32,97 ile “bilgileri organize etme” ve %25,27 ile “çıkarım yapma” stratejilerinin daha fazla yer aldığı görülmüştür. 6. Tema etkinliklerinde ise en yüksek kullanım %30,77 ile “çıkarım yapma” ve %29,49 ile “bilgileri organize etme” stratejilerine aittir. Diğer stratejiler ise her tema için daha sınırlı oranlarda yer almakta, “soru sorma” ve “özetleme” gibi stratejiler ise genellikle düşük kullanım göstermektedir. Genel olarak, etkinliklerde bilişsel stratejilerin dengeli bir biçimde dağılım göstermediği, özellikle bilgi organizasyonu ve çıkarım yapma stratejilerinin öne çıktığı görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan bilişsel stratejilerin 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki tema etkinliklerinde kullanımına ilişkin analizler, en çok “bilgileri organize etme” ve “çıkarım yapma” stratejilerine ağırlık verildiğini göstermektedir. Bu stratejilerin kullanım oranları çoğu temada %20–%33 arasında değişmekte olup bilgi yapılandırma, anlam kurma ve yorumlama süreçlerine önem verildiğini ortaya koymaktadır. Buna karşın, eleştirel düşünme ve yaratıcı sorgulama becerilerini destekleyen stratejiler daha sınırlı kullanılmıştır. “Ön bilgileri harekete geçirme” orta düzeyde (%10–17) uygulanmış, öğrencilerin mevcut bilgilerini aktif hale getirerek yeni öğrenmelere zemin hazırlamıştır. “Metin yapılarını analiz etme” ve “görselleştirme” stratejileri de çoğunlukla orta düzeyde yer almış, bazı temalarda %20'nin üzerine çıkarak metin çözümlemesi ve zihinsel canlandırmanın önemli olduğunu göstermektedir. Öte yandan, “tahmin etme”, “soru sorma” ve “özetleme” stratejilerinin düşük kullanımı, bu alanların öğretimde yeterince desteklenmediğini göstermektedir; özellikle “soru sorma”

stratejisinin bazı temalarda %1'in altında veya hiç yer almaması, eleştirel sorgulama ve üst düzey düşünmenin yeterince geliştirilemediğini ortaya koymaktadır. Genel olarak, etkinliklerde bilişsel stratejiler açısından belirli alanlara ağırlık verirken, bazı üst düzey düşünme ve sorgulama stratejileri ise yeterince vurgulanmamıştır.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose

In the 2024 Turkish Century Education Model Middle School Turkish Language Curriculum, cognitive strategies are not only presented at a theoretical level but also concretized through textbook activities. Examining the alignment between the curriculum and instructional materials is essential for understanding how these strategies contribute to student learning. The literature review reveals that no study has been identified that examines the reflection of cognitive strategies in textbook activities. Therefore, the purpose of this study is to examine how the cognitive strategies defined in the 2024 Turkish Century Education Model Middle School Turkish Language Curriculum are reflected in the activities of the 5th-grade Turkish textbook prepared in accordance with the curriculum.

Method

This study was designed using a qualitative research method to examine how and to what extent the cognitive strategies defined in the 2024 Turkish Century Education Model Middle School Turkish Language Curriculum are represented in the activities of the 5th-grade Turkish textbook. The document analysis method was employed in the research. The study material consists of a total of 284 activities included in the 5th-grade Turkish textbook published by the Ministry of National Education. The activities were evaluated in terms of cognitive strategies and analyzed through content analysis. Each activity and its components were examined individually, prominent strategies were identified, and the dominant cognitive strategies emphasized in the activities were determined.

Findings

The findings indicate that the cognitive strategies specified in the 2024 Turkish Century Education Model Middle School Turkish Language Curriculum are reflected in the textbook activities at varying levels in the activities of the 5th-

grade turkish textbook. When the results are analyzed thematically, it was found that the most frequently used strategies across the themes were “organizing information” and “making inferences.” In theme 1, the most frequently applied cognitive strategy was “organizing information” at a rate of 29.87%. Similarly, in theme 2, “organizing information” was prominent at 20.5%. In theme 3, the most frequently used strategy was “analyzing text structures” at 23.40%. In the activities of theme 4, the most frequently employed strategies were “analyzing text structures” (27.08%) and “making inferences” (25.00%). Theme 5 showed a greater emphasis on “organizing information” (32.97%) and “making inferences” (25.27%). In theme 6, the highest usage was found in “making inferences” (30.77%) and “organizing information” (29.49%). Other strategies appeared less frequently across all themes, with strategies such as “questioning” and “summarizing” being used at very low levels. Overall, the distribution of cognitive strategies in the activities was found to be unbalanced, with a strong emphasis particularly on strategies related to organizing information and making inferences.

Conclusion and Discussion

The analysis of the use of cognitive strategies from the 2024 Turkish Century Education Model Middle School Turkish Language Curriculum, in the theme-based activities of the 5th-grade turkish textbook shows a heavy emphasis on the strategies of “organizing information” and “making inferences.” These strategies are used at rates ranging from 20% to 33% across most themes, indicating a focus on processes such as knowledge structuring, meaning construction, and interpretation. In contrast, strategies that support critical thinking and creative inquiry were used to a more limited extent. The strategy of “activating prior knowledge” was applied at a moderate level (between 10% and 17%), helping students to engage their existing knowledge and prepare for new learning. “analyzing text structures” and “visualizing” were also used at moderate levels in most themes, occasionally exceeding 20%, indicating the importance of text analysis and mental imagery. However, the low frequency of strategies such as “predicting,” “questioning,” and “summarizing” suggests that these areas are not sufficiently supported in instruction. Particularly, the fact that “questioning” was used in fewer than 1% of the activities in some themes—or not at all—indicates a lack of emphasis on critical inquiry and higher-order thinking. In general, while the textbook activities focus on certain cognitive strategies,

others—especially those promoting higher-level thinking and questioning—are underrepresented.

Etik Komite Onayı: Bu araştırma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Yazarlar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için eşit düzeyde katkı sağlamışlardır.

Çıkar Çatışması: Yazar(lar); bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar); bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır

Yapay Zekâ Kullanımı Bildirimi: Yazar (lar); bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir yapay zekâ aracından faydalanmamıştır.

Sözcük Sayısı: 5.753